

In amintirea lui Ion Radovici¹⁾

Gloriosul avânt de la 1848, plin de visuri de frație universală, insuflit de cel mai curat ideal de redeştere națională, avu drept consecinți practice unirea principatelor și organizarea unității noastre naționale. Mai în urmă apăru și se dezvoltă o nouă generație de politicieni, condusă de aspirațiuni mai materiale, aplicind, în scop de îmbogățire personală, cele mai cinice metode politice și administrative. Astfel se formă o plutocrație burghezească care, economiceste, se substituie vechei boerimi a țării.

Era momentul cind vastele încercări de sinteză științifică socială sau filozofică ale occidentului cult începeau să pătrundă și în tineretul nostru; cind, în contra capitalismului industrial, proletariatul apusean își organiza forțele sale conștiente; cind, față de autocratismul rusesc, începeau să protesteze elementele liberale ale națiunii în numele demnității omenești.

Evoluționismul în biologie, în domeniul științelor fizice transformismul forțelor și identitatea între energie și materie; pe de altă parte panteismul Hegelian și puternicul criticism social al lui Karl Marx; strigătele de durere și de desnădăjduire aruncate, din profundul conștiinții lor, de poeți, de Beethoven și de Richard Wagner; acest formidabil uragan de idei și de sentimente care, spre mijlocul secolului trecut, zgudui Europa intelectuală, avu răsunetul său puternic în sufletele tinerei generațiuni de școlari români dintre 1880 și 1890. Față de materialismul ambiant se ridică, din centrele noastre universitare, un tineret vibrant, insetat de înaltă cultură și de criticism științific, insuflit de un nobil ideal de justiție socială. Acestei generațiuni aparținea Ion Radovici. El fu, de la început, unul dintre reprezentan-

1). Sosindu-ne manuscrisul acestui articol prea târziu, regretăm că nu i-am putut da locul cuvenit, în fruntea revistei.

ții ei cei mai generoși, cei mai pasionați, cei mai profund devotați idealului ei.

Un curaj combativ și veșnic disprețuitor de moarte, o putere de indignare gata să reacționeze la orice nedreptate, un orgoliu discret și nesupus, asociat cu o extremă delicateță sufletească și cu o admirabilă facultate de induioșare față de cei obișduiți, constituiau lui I. Radovici o fizionomie din cele mai caracteristice și mai rare. Avea pasiunea copiilor și celor slabi. Un bun simț afinat și pătrunzător lăcea din el un ironist înțepător dar fără răutate, căci bunătatea sa sufletească era imensă. Inzestrat cu o comunicativă putere de convingere, el știa, uneori, să se rîdice până la o adevărată elocvență pornită din claritatea ideilor sale și din profunda-i sinceritate de sentimente. Adversarii săi politici (vorbesc de cei sinceri) în mod unanim admirau cavalerismul și lealitatea sa în discuțiunile cele mai violente. Cabotinajul, sub toate formele sale, îi provoca un sentiment de nespūsă scirbă; iar puterea sa de a domina manifestațiunile exterioare ale impresiunilor sale era așa de mare, încit această fire de elită a rămas necunoscută și nepricepută de mulțimea superficială, înțeleasă numai de câțiva prieteni care știau să citească în fizionomia sa energetică și mobilă nuanțele fugitive ale sentimentelor sale intime.

I. Radovici studiase medicina în Paris, și a funcționat mai mulți ani ca șef de clinică la facultatea de medicină din București; calitățile sale de bun simț și de fizionomist pătrunzător îi asigurau o carieră de distins clinician. Inșă natura sa combativă și preocupările sale sociale îl depărtau de practica pur medicală. Avea sentimentul net că medicina modernă se va orienta din ce în ce mai exclusiv spre problemele de profilaxie generală; iar interesul lui, ca medic, se concentra mai ales asupra boalelor în care factorul economic și social joacă un rol hotărîtor, cum este de exemplu tuberculoza. Timp de 6 ani el fu sufletul vivifiant, deși ignorat de public, al societății pentru profilaxia tuberculoșilor săraci, iar amintirea lui va rămînea strîns legată de dezvoltarea acestei opere filantropice.

Temperamentul de luptător generos al lui Radovici îl împingea deci în mod irezistibil spre studiul problemelor economice și spre o acțiune politică concretă. Apărător conștios al social-democratismului și al doctrinelor marxiste, el evolua, mai trîziu, împreună cu majoritatea prietenilor săi de idei, spre con-

cepțiunile poporaniste, condus și susținut, în toată evoluția sa, de cel mai pur, cel mai dezinteresat spirit democratic.

I. Radovici era un adânc iubitor de neam. Spre țăranul nostru desprețuit și apăsător; spre acest țăran fin, inteligent, însă fatalist, fără spirit de inițiativă, deabia desrobotit, incult și, economicște, dezarmat, pornea tot avântul de dragoste al prietenului nostru. Expresiunea acestei vii simpatii era mărită la dînsul, prin senzațiuni estetice; iar amintirea luminoaselor orizonturi și a elegantelor siluete evocate de Grigorescu revenea mereu în con-vorbirile sale despre țară și țăranime.

I se părea, ca multor din generația sa, că într'o țară, unde clasa agricolă constituie imensa majoritate a populațiunii, chestiunea țăărănească constituie problema socială primordială, dacă nu unică; idealul liberator, spre care erau încordate toate aspirațiunile sale de socialist, era deci cultura intelectuală, morală și igienică a acestui țăran, liberarea sa economică prin stăpînirea capitalului agricol, liberarea sa politică prin introducerea votului universal.

Treceau însă zile și zile; partidele politice se succedau la guvern, încâtușate prin egoismul lor de clasă, sfișiate prin veșnicul conflict al intereselor personale, nepăsătoare și oarbe. Deziluzionat, profund amărit de mizeria vieții noastre politice, Radovici era gata să o părăsească, precum odinioară părăsise medicina.

Dar iată! Din seninul înșelător al cerului deodată tună și fulgeră; o scintee cade, incendiul izbucnește; din Dorohoiu până în Mehedinți revoluția țăărănească se aprinde și se întinde; spaima deșteaptă pe cei adormiți; speranța se re-deșteaptă în sufletul acelor care desnădăjduiau: nu cumva va răsuna semnalul unei noi activități de reorganizare, fecundă și liberatoare?

Zilele revoluționare trăite anul trecut supuseră sensibilitatea vibrantă a lui Radovici unei teribile încercări. Eși-va din această furtună atmosfera purificată prevestitoare a unei ere de justiție mai mare? Sau poate cataclismul final în care este menită să dispară până și naționalitatea noastră? În acest interval de cîteva zile, Radovici trecu printr'o adevărată agonie morală, pe care n'au putut-o aprecia decît intimii săi. Palid, într'o stare de mută agitație, aștepta, torturat, rezultatul evenimentelor. Din această luptă interioară el a eșit sfișiat, lovit de moarte, fiziologicște distrus. Tuberculoza, de care, ca student, suferise, se re-deșteaptă amenințătoare în organismul lui debilitat. Cu toate a-

cestea el primi fără ezitare să plece la Vaslui, ca prefect, convins că în acele momente decizive trădătorii sînt acei care se abțin.

Această hotărîre, așa de banală în aparență pentru acei care judecă superficial, fu din partea lui Radovici un sacrificiu sublim și numai rezultatul unei violente lupte interioare; căci, în luminata sa conștiință a realităților, îi apăruse ca posibilă necesitatea de a interveni prin forță în contra poporului său cel iubit. Pentru cine a cunoscut sufletul curat și plin de dragoste al lui Radovici, plecarea sa la Vaslui a fost pur și simplu un act de eroism. Cîți însă nu-l vor înțelege!

În puținele zile cit a durat activitatea sa de prefect, el cheltuie tezaure de neobșită activitate, de tact, de fineță, de energie și de spirit de dreptate în aplanarea conflictelor. Toți acei cari l'au putut urmări în această scurtă perioadă au avut revelațiunea unei firi superioare.

Acum însă se produce peripeția tragică a acestei vieți, care nu-și dăduse încă roadele sale. Din acest dar complex, pe care Radovici îl făcuse de sine, organismul lui a eșit definitiv zdrobit; iar fantasma morții apropiate și ineluctabile se ridică dinaintea ochilor săi tocmai în momentul cînd i se părea că toate puterile sale de idealist activ își vor găsi, în fine, întrebuințarea lor.

Chiar de atunci, acestui spirit lucid, fără spaimă și disprețitor de viață, o singură soluțiune apără ca logică și ca estetică, moartea voluntară. În leagănul etern al vieții și al frumosului, unde cîntecele sirenelor atrag pe nenorocitul rătăcit al vieții, în sinul mării auguste și nepăsătoare, departe de manifestațiunile barbare ale doliului omenesc, I. Radovici a vroit să scufunde zdreanța sa trupească, inutilă și odioasă din momentul ce nu mai putea servi la îndeplinirea idealului său.

Acest poet și acest orgolios a învins soarta mai înainte de a fi învins de ea.

Dr. I. Cantacuzino
